

Ралица ТЮТЮНДЖИЕВА

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“, България

ОСНОВОПОЛАГАЩИ ФОНЕТИЧНИ, ЛЕКСИКАЛНИ И МОРФОСИНТАКТИЧНИ РАЗЛИЧИЯ МЕЖДУ ЕВРОПЕЙСКИЯ И ЛАТИНОАМЕРИКАНСКИЯ ИСПАНСКИ ЕЗИК В ИСТОРИЧЕСКИ ПЛАН

Ralitsa TYUTYUNDZIEVA

St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo, Bulgaria

FUNDAMENTAL PHONETIC, LEXICAL AND MORPHOSYNTACTIC DIFFERENCES BETWEEN EUROPEAN AND LATIN AMERICAN SPANISH IN HISTORICAL PERSPECTIVE

Резюме: Колонизирането на Латинска Америка започва през XVI век като в резултат от това официална религия става католицизмът, а езикът – испански. Целта на тази статия е да проследи основните фонетични, морфосинтактични и лексикални различия между испанския език в Латинска Америка и този в Испания в исторически план. В допълнение се обясняват различията в разговорния език, който се използва в континентална Испания и този в Южна и Централна Америка. Изводите, до които достига изследването, са, че европейският испански език е повлиян от английския, а латиноамериканският – от езиците, говорени от местното население.

Abstract: The colonization of Latin America began in the 16th century, and as a result, the official religion became Catholicism and the official language became Spanish. The aim of this article is to analyse the main phonetic lexical and morphosyntactic differences between the Spanish language in Latin America and the one in Spain in historical perspective. In addition, explained are the differences between the colloquial language, used in continental Spain and the language used in South and Central America. The conclusion reached by the research is that the European Spanish language is influenced by English, while the Latin American language is influenced by the languages spoken by the indigenous population.

Ключови думи: Латинска Америка, Испания, испански език, фонетика, морфосинтаксис, лексикални различия

Keywords: Latin America, Spain, Spanish language, phonetics, morphosyntactic, lexical differences

Когато разглеждат фонетичните и лексикални разновидности на испанския език в Испания и в Латинска Америка, испаноамериканските лингвисти предпочитат да говорят за *castellano* в Испания и *español* в Латинска Америка. Това е напълно основателно, тъй като езиковите реалности, обособени от двете страни на Атлантическия океан, исторически не се появяват едновременно, нито при едни и същи обстоятелства. Без да претендираме за изчерпателност, в настоящото изследване си поставяме за цел да представим в обобщен вид най-съществените фонетични, лексикални и морфосинтактични различия в исторически план между испанския език в Испания и в Латинска Америка.

В Испания кастилският диалект (*el castellano*), който става основа на испанския език през XVI в., се конкурира със сродните романски езици – каталунски и галисийски, на които през Средновековието е съществувала ценна литературна култура. Тази традиция е възобновена с още по-голяма сила през последните 140 години. Аналогични са отношенията на съжителство на кастилския с *euskera* (езикът на баските), който е местен език от епохата на *El País Vasco* отпреди Римската империя. Той е изключителна реликва на три-четири хиляди години и все още се говори от хора, които са се включили в западноевропейската цивилизация още в древността и които искат да го превърнат в това, което никога не е бил – език на писмената култура.

В Латинска Америка испанският език се налага неудържимо, с голяма сила, надделявайки над местните индиански езици, оцелели като носители на етнически особености, но те все пак имат статута на коофициални езици в държави, като Мексико, Колумбия, Парагвай и т.н.

След идването на Ернан Кортес и неговите войници в Мексико, когато целта на местните вождове е да прогонят испанците, техните единствени оръжия са били налагането на испанския език над местния *nauatl* и принудителното приемане на католическата религия от местните индианци. Същото се случва и с останалите местни езици – на майте, инките и т.н., съответно в Южно Мексико, Гватемала, Перу и други.

Испанският език в Испания (*castellano*, за по-голяма яснота) е един от романските езици и (както вече отбелязахме) възниква на базата на диалекта на латинския език, говорен в областта Кастилия, откъдето идва и самото название. Подобно на други романски езици той еволюира от тази диалектна разновидност на говоримия латински език след идването на римляните на Иберийския полуостров (218 г. пр.н.е.).

Колонизирането на Америка започва през XVI в., а основните му парадигми са налагането на католическата религия и установяването на испанския език като официален в страните от Южна и Централна Америка. След отвоюването на независимостта си новите латиноамерикански страни започват процес на езикова унификация. Чрез испанския език Европа се настанява трайно на американския континент, но този универсален език, донесен от кон-

квистадорите, придобива своеобразни характеристики в различните страни. На новия континент испанският продължава да се развива и обогатява с други термини и със заемки от *nahuatl* и други местни езици. Навлизат думи като *tabaco* (тютюн), *chocolate* (шоколад), *tomate* (домат), *puma* (пума), *barbasco* (барбекю) и други.

Всъщност никой не говори испанския език в неговия книжовен вариант. Всеки испаноговорящ използва някаква разновидност (диалект) – този, който е научил вкъщи или в своята общност. Ако лицето се премести географски или социално, ще научи други варианти (разновидности), но трудно би забравил своеобразните характеристики на езика, които е научил в първите години от своя живот.

Който и да е европейец, говорещ испански като чужд език, когато пътува от Мадрид до Буенос Айрес, а от там до Мексико, със сигурност ще се изненада, че след 24-часов полет хората продължават да говорят на испански език. Дори по улиците на Лос Анджелис, Чикаго и Ню Йорк може да се чуе испанска реч. Испанският в тези територии съжителства с други езици. В Латинска Америка – с местните езици като *nahuatl*, *maya* в Мексико, *quechua* в Перу и Боливия.

В Испания официалният език е испански (*castellano*), но той съществува и функционира успоредно с *catalán*, *gallego*, *vasco*, другите приети като официални езици в съответните автономни области. Без съмнение испанският език не е абсолютно еднакъв навсякъде. Най-очевидните различителни белези за всяко ухо са произношението, както и специфичните фонетични, лексикални и граматични особености.

Едно от основните фонетични различия е *el seseo*. Буквите *s*, *c*, *z* пред *e*, *i* се произнасят по един и същ начин с фонетичната стойност на *s* вместо характерния за Испания *castellano* *θ* звук. Това е една обща особеност на испанския език в Латинска Америка, която се среща и в испанския език на Андалусия и Канарските острови.

El Ceseo се състои в произнасянето на буквата *s* със звук, подобен на този на *z*. Представлява диалектно явление, характерно за някои райони на Южна Испания, като например Кадис, Малага, Гранада и други, но е много по-слабо разпространено от *el seseo*.

Освен това от социолингвистична гледна точка *el seseo* се ползва с пълно приемане, докато *el ceseo* няма достатъчно голям авторитет и високообразованите носители на езика в районите, където се среща, са склонни да го избягват.

Няколко примера, илюстриращи съпоставката между двете явления, могат да се видят в Таблица 1.

Таблица 1.

<i>Ortografía</i>	<i>Distinción</i>	<i>Seseo</i>	<i>Ceceo</i>
<i>s</i>	“ess”		
<i>z,c[e],c[i]</i>	“theta”	“ess”	“theta”
<i>casa</i>	/kasa/	/kasa/	/kaθa/
<i>caza</i>	/kaθa/		
<i>sima</i>	/sima/	/sima/	/θima/
<i>cima</i>	/θima/		
<i>intensión</i>	/intension/	/intension/	/intenθion/
<i>intención</i>	/intenθion/		

Друга фонетична особеност са отслабени съгласни или такива, които се изпускат при говорене. В Южна Испания много съгласни в края на сричките или думите са отслабени или не се произнасят. Това важи особено за фонетичното *s*. Например *los niños* (децата) звучи повече като *los ninoh*, *adios* (довиждане) – като *adioh*. В Андалусия в думите с *d* между две гласни буквата *d* (в миналите причастия на глаголите) се изпуска, затова например *cansado* (уморен) звучи като *cansao* или *pecado* (грях) – като *pecao*. Тази особеност на испанския език се наблюдава в карибските страни, Централна Америка, целия тихоокеански бряг на Южна Америка и някои райони на Мексико. Буквата *r* също бива изпусната от края на глаголите в инфинитив (основна форма на глагола), така че например глаголът *comer* (ям) звучи *come*.

В Мексико също често се изпускат атоничните (неударени) гласни (например *pec'sito* „necesito“, *palabr's* „palabras“, *much's gras's*, „muchas gracias“).

Следващата важна фонетична особеност, която трябва да споменем, е *el yeísmo*. Това е фонетична промяна, която се състои в еднакво произнасяне на буквата *y* и съчетанието *ll*. Съчетанието *ll* се произнася като *й* в Испания – *lluvia* (дъжд), *calle* (улица), докато в Уругвай, Аржентина звучи по-скоро като *ж*.

Друга фонетична особеност е замяна между звуците *l* и *r*. Когато буквата *l* се намира пред съгласна в думата, тя често се произнася като *r*. Например думата *alma* (душа) ще се произнесе *arma*. Тъй като тази подмяна променя и лексикалното значение на думата, определящ за смисъла си остава контекстът. Това често се случва в Карибския район и части на Чили.

Последната важна фонетична особеност, която трябва да споменем, е различното произношение на *x*. Това е характерно най-вече за Латинска Америка, голяма част от Северно Мексико, Южна Калифорния, крайбрежния район на Еквадор. За испанците много по-естествено е наименованието на *Méjico*, изписано по този начин, но в Латинска Америка правилно е да бъде *México*. Това е така поради влиянието на *nahuatl*, където *x* се произнася като *ш* или *х*, а това обръква европейските испаноговорещи.

Географското разпределение на формите на обръщение в латиноамериканския испански език показва, че освен разновидностите на езиковата употреба, които могат да се обяснят с различния произход на колонизаторите или

с различното местно население на всяка страна, съществуват и други, които се дължат на социокултурни фактори. Това ни кара да разгледаме кое е общото и различното в характеристиките на говоримия и писмения испански език в Испания и в Латинска Америка.

Разговорният (устен по своята същност) език е по-силно обусловен в сравнение с писмения от обстоятелствата на ситуацията, която го определя. Говорещият разчита на интерпретативното сътрудничество на събеседника, така че в много случаи пропуска позовавания на това, което е известно и на двамата. Участниците в този тип диалог често използват разговорни изрази, жестове и поговорки. Следователно това е езиковото ниво, на което най-често се срещат лексикални и семантични различия, които могат да бъдат странни за испаноговорящ от друга държава. „Например испанец, който скоро след пристигането си в Буенос Айрес пита минувач как да стигне до определено място, може да получи следния отговор: *Camine usted por esta vereda y a las cinco cuerdas ha de encontrar las vidrieras de un negocio donde se venden sacos y polleras* („Вървете по този тротоар и след пет пресечки ще видите витрините на магазин, в който се продават дамски палта и поли“), еквивалентно на варианта на *castellano*: *Vaya usted por esta acera y a las cinco manzanas encontrará los escaparates de una tienda donde venden chaquetones de señora y faldas* („Вървете по този тротоар и след пет пресечки ще видите витрините на магазин, в който се продават дамски сака и поли““ (Lapesa 1991: 8).

Именно в разговорния език непредпазливият чужденец е възможно да използва (без това да е неговото намерение) груба дума или израз с неприлично значение за местните, понеже не познава различния смисъл, който съответната езикова единица носи за тях. Например: *coger* в Аржентина и други страни, *pico* в Чили, *bicho* в Пуерто Рико и други. Глаголът *sudar* в Аржентина обикновено се заменя с *transpirar*, а в Мексико *volver* и *devolver* (със значение на *vomitarse*) се заменят в други страни с *regresar*: *Di cien pesos y me regresaron cinco* („Дадох 100 песос и ми върнаха пет“) (Lapesa 1991: 8).

В официалния стил (както в писмения, така и в говоримия) формулирането на мисълта обикновено е резултат от добре обмислен подбор на думи, изрази и структура на изречението. Той би трябвало да е универсален и единен (най-ефикасният сътрудник на езиковото единство), но рискува да насърчи разделението, тъй като многобройните неологизми навлизат от други езици в латиноамериканския свят по различни пътища и често са обект на различно свързване или заместване в различните приемащи страни. Възможно е дори учебниците по ядрена физика, икономика, психология и т.н., издадени в Мадрид или Барселона, да използват различна терминология от тези в Мексико, а някои от тях да се различават от тези в Буенос Айрес, Богота или Лима, които, от своя страна, също имат несъответствия помежду си.

За да се избегнат различията в областта на терминологията, е необходима политика на многостранни споразумения, които да подкрепят единните терминологични наименования, предложени на общоиспанските конференции и конгреси за всяка конкретна специалност. Досега са направени забележителни опити от страна на Асоциацията на академиите на испанския език, Кралската академия на науките и други организации, но е необходимо да се координират отделните инициативи и да им се окаже силна официална подкрепа, за да се постигне крайната желана цел.

Изхождайки от гореспоменатото, можем да заключим, че се наблюдават лексикални различия между европейския и латиноамериканския испански език. Една и съща дума може да означава различни неща в отделните автономни области в Испания и в различните страни в Латинска Америка. Това нагледно е илюстрирано от примерите в Таблица 2:

Таблица 2.

Дума	Превод в ИЕ (Европа)	Превод в ИЕ (Латинска Америка)
кола	<i>coche</i>	<i>carro</i>
авокадо	<i>aguacate</i>	<i>palta</i>
сок	<i>zumo</i>	<i>jugo</i>
компютър	<i>ordenador</i>	<i>computadora</i>
праскова	<i>melocotón</i>	<i>durazno</i>
картоф	<i>patata</i>	<i>papa</i>
басейн	<i>piscina</i>	<i>alberca</i>
мобилен телефон	<i>móvil</i>	<i>celular</i>
химикал	<i>bolígrafo</i>	<i>pluma</i>
маркер	<i>rotulador</i>	<i>marcador</i>
яке	<i>chaqueta</i>	<i>chamarra</i>
хладилник	<i>frigorífico</i>	<i>heladera</i>
водопроводчик	<i>fontanero</i>	<i>plomero</i>
шофирам	<i>conducir</i>	<i>manejar</i>
ядосвам се	<i>enfadarse</i>	<i>enojarse</i>
билет	<i>billete</i>	<i>boleto</i>

Много важна **морфосинтактична особеност**, която трябва да споменим, е *el voseo*. Употребата на местоимението *vos* вместо *tú* се използва в някои страни на Латинска Америка, като например Аржентина, Уругвай, Парагвай и други. Важно е да се подчертае, че в повечето страни това се счита за разговорна езикова характеристика, неподходяща за писмената реч.

Vos trabajás = tú trabajas

Друга основна морфосинтактична особеност е употребата на *Ustedes* вместо *Vosotros*. В Испания съществуват формите *Vosotros* за вие (2. лице, мн. число, неофициална форма) и *Ustedes* (2. лице, мн. число, официална форма), докато в Латинска Америка формата *Vosotros* не се използва, като изцяло е заменена от *Ustedes*. Формите на личните местоимения в испанския език в Испания и в Латинска Америка са представени в Таблица 3.

Таблица 3.

Лично местоимение	Испания	Латинска Америка
Yo	hablo	hablo
Tú	hablas	hablas
Él, Ella, Usted	habla	habla
Nosotros/as	hablamos	hablamos
Vosotros/as	habláis	hablan
Ellos, Ellas, Ustedes	hablan	hablan

В Испания въпросът „С кого говорите?“ ще звучи по следния начин: *¿Con quién habláis?* („С кого говорите?“, има се предвид „вие“), докато в Латинска Америка биха казали: *¿Con quién hablan?* („С кого говорите?“).

Последната морфосинтактична особеност, която ще споменем, е *leísmo*, *laísmo*, *loísmo*. *Leísmo* се състои в употребата на *le* и *les* вместо *lo* и *los* във функцията им на пряко допълнение, което е предмет от м.р. Например „Ese libro ya *le* tengo“ вместо „Ese libro ya *lo* tengo“.

Когато обаче прякото допълнение е лице от мъжки род, книжовно приета е формата на мъжки род, ед. число *le* вместо *lo*. Например „*Le* vieron en la discoteca“ („Видяха го в дискотеката“); „*A usted le* conozco muy bien“ („Вас Ви познавам много добре“).

Laísmo се състои в употребата на *la* и *las* вместо *le* и *les* във функцията на непряко допълнение за ж.р. Например „*La* pedí un favor“ вместо „*Le* pedí un favor“ („Помолих я за една услуга“).

Loísmo се състои в употребата на местоименията *lo* и *los* вместо *le* и *les* във функцията на непряко допълнение за мъжки род. Например „*Lo* pedí un favor“ вместо „*Le* pedí un favor“ („Помолих го за една услуга“).

В заключение бихме могли да обобщим, че се наблюдават фонетични, лексикални и морфосинтактични различия между европейския и латиноамериканския испански език, които се дължат най-вече на влиянието на други езици. Европейският испански език е повлиян от английския, а латиноамериканският испански – от заварените езици на местното население. Освен този основен фактор задължително би трябвало да се отчитат местната цивилизационна детерминираност в различните региони, както и влиянието на различните доколумбови езици. Трябва да отбележим, че в епохата на глобализиран свят и нови научни открития, езиците търпят едно своеобразно и непрекъснато развитие.

БИБЛИОГРАФИЯ

Миткова, Кючукова-Петринска 2009: Миткова, А., Б. Кючукова-Петринска. *Испанска граматика*. София: Наука и изкуство. // **Mitkova, Kyuchukova-Petrinska 2009:** Mitkova, A., B. Kyuchukova-Petrinska, *Ispanska gramatika*. Sofia: Nauka i izkustvo.

Стефанова 2023: Стефанова, С. *Испанска граматика с упражнения*. София: Скорпио. // **Stefanova 2023:** Stefanova, S. *Ispanska gramatika s uprazhneniya*. Sofia: Skorpіo.

Испански в Латинска Америка: *Испански в Латинска Америка. // Ispanski v Latinska Amerika* <<https://www.enforex.com/bulgarian/language/spanish-latin-america.html>> [31.08.2024].

Ávila 1992: Ávila, R. La lengua española en América cinco siglos después. – In: *Estudios Sociológicos* 10, 30, 677 – 692.

Alatorre 1991: Alatorre, A. *Los 101 años de la lengua española*. México: El Colegio de México/Fondo de Cultura Económica.

Alvar 1986: Alvar, M. Prolegómenos a unas lecciones sobre las lenguas de España. – In: *Lenguas peninsulares y proyección hispánica*. M. Alvar (coord.). Madrid: Fundación Friedrich Ebert

Lapesa 1991: Lapesa, R. El estudio del español americano en los últimos decenios: aportaciones y cuestiones pendientes. – In: *El español de América*. Actas del III Congreso Internacional sobre el español de América, Valladolid, 3 a 9 de julio de 1989, Salamanca, Junta de Castilla y León ed.

Different vocabulary between Spanish from Spain and Latin America <https://hispania-valencia.com/en/vocabulario-diferente-espana-latinoamerica/?fbclid=IwY2xjaw-FI6dFleHRuA2FlbQIxMAABHQQmdPbmhT0L_k0uOYfi_99T4yekKlwP7Z5Z-mpB9jx-QljpNW9BKyfd8Iw_aem_kTr1F0P-roiXGNvu3IJumg> [07.09.2024].